

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ

УДК 376-056.3:616.896

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.324499>

Оксана Мусієнко, аспірант спеціальної освіти
Львівського Національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ

Стаття стосується питань розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом раннього віку. Проаналізовано психолого-педагогічні аспекти прояву аутистичних порушень у розвитку. Зокрема, соціальну і психологічну допомогу особам з аутизмом, яка має зосереджуватися на диференційованому підході до дитини. Необхідність розробки індивідуальних програм розвитку, що є важливим до психолого-педагогічного профілю дитини, отриманого внаслідок системно проведеної діагностики із залученням мультидисциплінарної команди фахівців, зумовлена, серед інших чинників, тим, що розвиток дитини з аутизмом можливий через реабілітацію та корекцію.

Ключові слова: діти з аутизмом; соціалізація; корекція; індивідуальна програма; психологічна діагностика; корекційний педагог; індивідуальний підхід; соціальні компетенції; діагностика.

Рис. 4. Літ. 8.

Oksana Musienko, Postgraduate Student of Special Education,
Ivan Franko National University of Lviv

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL BEHAVIOR AND COMMUNICATION SKILLS IN CHILDREN WITH AUTISM AT AN EARLY AGE

The article deals with issues of communication skills development in children with early-age autism. The psychological and pedagogical aspects of the manifestation of autistic disorders in development are analyzed. In particular, social and psychological assistance to persons with autism which should be focused on a differentiated approach to the child.

The need to develop individual development programs, which is important for the child's psychological and pedagogical profile, obtained as a result of a systematic diagnosis with the involvement of a multidisciplinary team of specialists, is caused, among other factors, by the fact that the development of a child with autism is possible through rehabilitation and correction. Types of autistic personality orientation are presented.

Corrective care methods should contribute to the overall development of a child with autism. Social guidelines should not be stated in an imperative form, and should be developed in the creation of social guidelines by adults. Socialization is carried out during adaptation and is distinguished by the mastery and personality of social experience carried out in the communication. All areas of work with a child with autism are focused on his socialization and preparation for an independent life. With the help of psychological training, we develop the child's desire for an independent life.

Social adaptation is aimed at gaining experience and the ability to apply it in everyday life, in particular, the development of social adaptation and communication, which are important for the life of an individual; establishing relationships; verbal and non-verbal communication skills; understanding other people's emotions; consideration of the motives of other persons; selection of appropriate topics for communication; compliance with etiquette; understanding of metaphorical meanings; development of orientation in everyday life; formation of skills in important life situations: the ability to behave in a store, in transport, on the street. For the development of correction in education, it is important to observe the following conditions: to increase the corrective effect on the intellectual development of children with autism, it is necessary to systematically influence meaningful, active, personal components of intelligence. According to the results of the study, it was found that children with autism have a higher level of visual perception, spontaneous vocalization, an average level of vocal imitation, a low level of receptive speech, play activities and leisure and social interaction.

Keywords: children with autism; socialization; correction; individual program; psychological diagnosis; correctional teacher; individual approach; social competences; diagnosis.

Постановка проблеми. Особливості розвитку психічної сфери описували низка авторів – К. Островська, В. Синьов, Д. Шульженко, Т. Скрипник. Так, К. Островська зазначає, що “психологічний прояв аутистичних порушень може набувати різноманітних форм – від дитини з низьким рівнем розумового розвитку, яка не розмовляє і є дезадаптованою, до вибірково обдарованої із певними зацікавленнями і сформованим мовленням.

Первазивність цього захворювання передбачає зміни у всіх психічних сферах – перцептивній, інтелектуальній, мовленнєвій, емоційній, вольовій, поведінковій тощо” [4, 138]. Тобто внаслідок розладів, що взаємопов'язані із присутністю у дитини аутизму, змінюється структура психіки – спостерігаються відмінності у таких сферах, як відчуття і сприймання, сфері емоцій, що характерно при аутизмі у дитини, зокрема, позначається на процесі її соціалізації.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ

Аналіз публікацій та досліджень. Так, у критеріях діагностики аутизму за ДСМ-5 визначаються: труднощі комунікації та соціальної взаємодії, повторювані зразки поведінки, інтереси чи діяльність, і ці риси спричиняють суттєві розлади у соціальній, діяльній та інших важливих сферах життя [1].

Спектр аутистичних порушень – це різноманітний прояв, відмінностей, розладів, загальним для яких є порушення соціальної інтеграції та небажання аутичних осіб вступати в будь-яку соціальну взаємодію [2, 55].

Аналізуючи соціальну і психологічну допомогу особам з аутизмом, К. Островська [3, 65] стверджує, що на сьогодні в західних країнах склалася і продовжує формуватися мультимодальна допомога, що зосереджена на диференційованому підході до дитини і здійснюється “командою” фахівців, які співпрацюють із сім’єю. Такий підхід забезпечує досить високу ефективність корекційного процесу.

Необхідність розробки індивідуальних програм розвитку, що є важливим до психолого-педагогічного профілю дитини, отриманого внаслідок системно проведеної діагностики із залученням мультидисциплінарної команди фахівців, зумовлена, серед інших чинників, тим, що розвиток дитини з аутизмом можливий через реабілітацію та корекцію. Тому методологія роботи в процесі розвитку, виховання і навчання цієї групи дітей має велике значення.

Орієнтуючись на Міжнародну класифікацію хворіб 10-го перегляду, українська дослідниця К. Островська стверджує, що аутизм є первазивним порушенням розвитку, який виражається на усіх рівнях психіки: сенсорній, моторній, соціально-емоційній, пізнавальній і комунікативно-мовленнєвій сферах. Первазивність цього розладу визначає наявність порушень в усіх психічних сферах – сенсорній, перцептивній, розумовій, мовленнєвій, емоційній, вольовій, поведінковій тощо [5, 32].

Типологію аутистичної особистості дитини, в основу якої покладено її зацікавлення запропонував Д. Шульженко. Вона представила такі типи особистості за цими показниками: світосприйняття дитиною довкілля як одиниці самосвідомості, взаємодія з живими і неживими об’єктами та рівень залежності від них, когнітивні та творчі стилі, особливості взаємодії і комунікації, наявність спорадичних системоутворювальних тривожних факторів та реактивного реагування, їхньої взаємодії.

Усі ці показники діють на особистість дитини та визначають її подальший розвиток. Представлена психологічна класифікація певних типів особистості людей з аутизмом є однією зі спроб класифікації, спрямованої на збереження цілісності дитини, підтри-

мання стабільності у ситуаціях, які змінюються протягом її життєдіяльності [8, 164]. Отже, це такі типи:

– симбіотичного спрямування особистості. Характеризується високим рівнем залежності від близької людини – матері, батька. Дитина може соціально взаємодіяти лише у присутності певної людини, яка їй важлива;

– лінгвістичного спрямування. Представлений розвиненим мовленням, прагненням до комунікації, зосередженістю на не типовість мовленнєвого спілкування;

– розумового спрямування, що характеризується дещо звуженою сферою представлення цієї здатності і неспроможності до розширення інтелектуальних навичок на інші аспекти життя;

– соціального зосередження особистості, що передбачає наявність прагнення бути в центрі уваги і комунікувати як за умов мовленнєвої диспозиції, так і поза нею; зокрема у дитини ще не розвинені механізми мовлення;

– креативного спрямування особистості на розвиток задатків, що характеризується сукупністю здібностей дитини (творчих, математичних, лінгвістичних);

– індиферентного спрямування особистості. Описується байдужістю у сприйнятті навколишнього світу, нездатністю приймати рішення, прагненням уникати життєвих подій;

– реактивно-тривожного зосередження особистості, що представлений чутливістю до сенсорних, емоційних та інших подразників; наявністю фобій, (зміна місця проживання, натовпу, спонтанного перебігу подій).

Метою роботи є визначення особливостей розвитку комунікативних навичок у дітей з аутизмом раннього віку.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі спрямуванням дитини з аутизмом, фахівцеві треба обрати відповідні методи корекції, що повинні сприяти загальному розвитку дитини з аутизмом. Соціальні вказівки не повинні вказуватися в імперативній формі; а розроблятися у створенні дорослими соціальних вказівок.

Відповідно до підходів розвивального навчання та нейропсихологічних моделей аутизму, представлено основні риси дитини з аутизмом (сенсорна незахищеність і поведінкова консервативність) і запропоновано нейропсихологічну програму корекційно-розвивального та корекційно-превентивного навчання дітей з аутизмом. Ця програма включає такі етапи роботи:

1) корекція самоконтролю через формування всіх рівнів переробки інформації;

2) корекція розладів керування процесом опрацювання інформації та організації дій шляхом корекції у дітей з аутизмом когнітивних порушень;

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ

3) розвиток соціальної поведінки через формування вміння соціальної взаємодії;

4) превентивне і корекційно-розвивальне навчання через розвиток однієї системи переробки інформації та становлення соціально-емоційної поведінки [7, 168].

Під час вивчення соціальних компетенцій у дітей з аутизмом, К. Островська зазначила, що спектр розвинутих соціальних компетентностей дітей залежить від рівня важкості його проявів. Оскільки, діти з легким ступенем важкості проявів аутизму зазвичай представляють “чотири основних компоненти соціальних компетенцій: когнітивний, діяльнісний, морально-ціннісний та особистісний”.

У дітей з важким та середнім рівнем аутизму кількість сформованих соціальних компетенцій значно знижується і включає когнітивний, діяльнісний та емоційний компоненти [3, 65]. Авторка стверджує, що “психологічна корекція дітей з аутизмом включає постановку цілей та очікуваних результатів, зокрема:

- цілі – це корекція психологічних рис, властивостей особи, створення сприятливих умов для становлення особистості дитини.

- очікувані результати – це отримання відповідного психологічного стану, соціального самовизначення, підвищення рівня набуття та засвоєння знань, умінь і навичок, реабілітації; особистісного становлення особи, здатність адаптуватися до вимог суспільства.

Психологічний супровід включає:

- психологічне вивчення;
- діагностику пізнавальних; регулятивних функцій психіки, особливостей та особистості;
- представлення у програмі корекції, дитини інструментів, процедур, засобів їх психологічного супроводу психокорекції, терапії;
- сприяння у професійному самовизначенні підлітків із аутизмом, підвищенні та визначенні ступеня підтримки під час працевлаштування;
- залучення фахівців – спеціального психолога та корекційного педагога, через створення комплексної системи психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють соціалізації дитини з аутизмом в соціумі);
- допомогу дитині із аутизмом у пристосуванні до суспільних вимог та завдань через засвоєння норм і соціальних запитів;
- організацію психотерапевтичної допомоги, профілактики та супроводу сімей, які виховують дітей із особливостями у розвитку;
- навчання методів самоконтролю, саморозвитку з метою зниження прояву емоційних стресів;
- розвиток спрямованості на соціалізацію;
- співпрацю у групі психологічного супроводу.

Психокорекційна допомога включає:

- консультування; діагностику; психологічний супровід; психотерапію; психологічну підтримку” [5, 9].

Для дітей з аутистичною симптоматикою під час навчання в масовій школі важливо, щоб учителі, персонал школи, учні класу, батьки школярів розуміли їхні психічні особливості, а також те, що особлива дитина має такі самі права, що й нормальна, що вона зможе опанувати навчальну програму, тільки із застосуванням спеціальних, більш доступних для неї засобів; що не треба позбавляти її радощів спілкування, гри, навіть якщо всім навколишнім людям очевидно, що вона ухиляється від цих видів діяльності. Толерантність і повага до такої дитини з часом дасть результат, дитина із аутизмом потребує більше часу на адаптацію, освітню та психологічну підтримку від інших учасників освітнього процесу – педагогів, батьків однокурсників тощо. Розуміння особливостей дитини, потреба її підтримати та допомогти, приведе надалі до появи таких притаманних високоморальній особистості властивостей, як емпатія, альтруїзм, взаєморозуміння та взаємодопомога [6, 68].

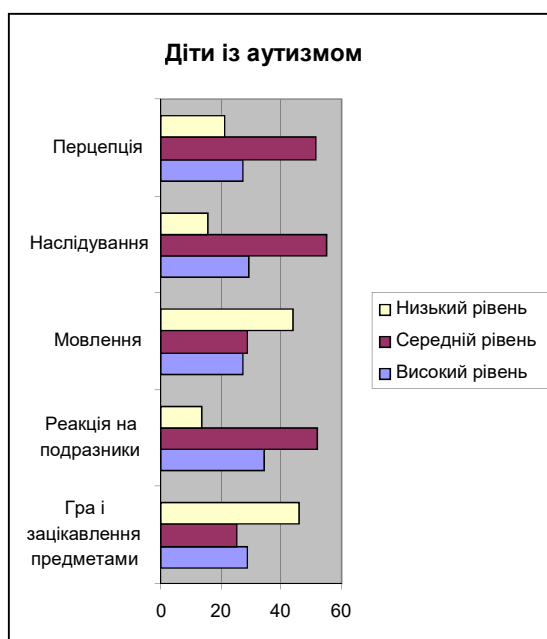
Результати дослідження. У Львові в консультативному центрі “Родини Кольпінга” було проведене психологічне дослідження серед тридцяти дітей із аутизмом раннього віку. Були використані такі методики як: CARS, шкали методики PER-R, ABLLS-R, анкета для батьків.

Згідно із результатами опитувальника PER-R встановлено, що у 28,7 % дітей із аутизмом високий ступінь гри і зацікавлення предметами, у 25,2 % – середній, а в 46,1 % – низький ступінь прояву цієї ознаки. У дітей із аутизмом нижчий рівень зацікавлення предметами, що свідчить про нижчий рівень їх розвитку у цій сфері.

У 34,2 % дітей із аутизмом високий рівень реакції на подразники, у 52,1 % – середній, а в 13,7 % – низький ступінь цієї ознаки. Це говорить про те, що у дітей досліджуваної групи домінує вищий рівень реакції на подразники.

У 27,4 % дітей із аутизмом вищий ступінь мовлення, у 28,6 % – достатній рівень, а в 44 % – нижчий ступінь прояву цієї ознаки. У дітей із аутизмом домінує нижчий ступінь розвитку мовлення. У 29,1 % дітей із аутизмом вищий ступінь наслідування, у 55,1 % – достатній, а в 15,8 % – низький рівень прояву цієї ознаки. Це свідчить про те, що у дітей досліджуваної групи домінує вищий ступінь наслідування. Також у 27,4 % дітей із аутизмом вищий ступінь перцепції, у 51,2 % – достатній, а в 21,4 % – низький ступінь цієї ознаки. У дітей досліджуваної групи домінує достатній ступінь перцепції (див. рис. 1).

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК
У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ**

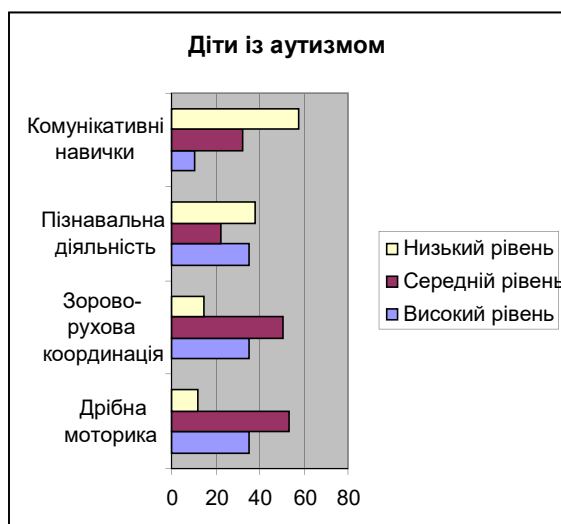

Рис. 1. Результати за методикою PEP-R серед дітей з аутизмом

Також у 35,1 % дітей із аутизмом високий рівень дрібної моторики, у 53,1 % – достатній, а в 11,8 % – низький рівень цієї ознаки. У дітей із аутизмом домінує вищий рівень стану дрібної моторики.

Також у 34,8 % дітей із аутизмом домінує високий рівень зорово-рухової координації, у 50,7 % – середній, а в 14,5 % – низький ступінь прояву цієї ознаки. Це свідчить про те, що у дітей досліджуваної групи домінує середній рівень розвитку зорово-

рухової координації. Також у 39,4 % дітей із аутизмом домінує вищий рівень пізнавальної діяльності, 22,4 % – достатній, а в 38,2 % – низький. У дітей із аутизмом домінує достатній рівень пізнавальної діяльності. Також у 11,2 % дітей із аутизмом переважає вищий рівень комунікативних навичок, у 31,1 % – середній рівень, а в 57,7 % – низький ступінь прояву цієї ознаки. Це свідчить про те, що у дітей із аутизмом переважає нижчий рівень комунікативних навичок (див. рис. 2).

Рис. 2. Результати за методикою PEP-R серед дітей з аутизмом

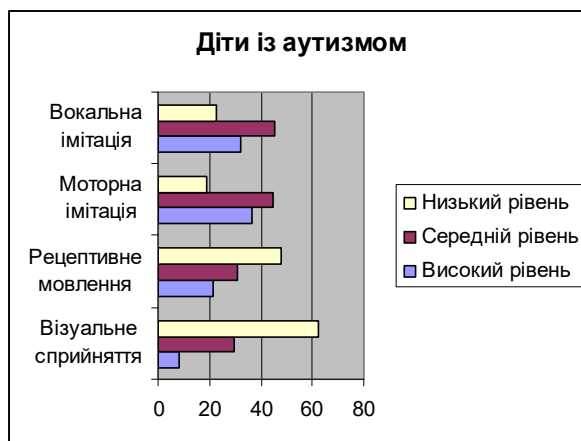
У своєму дослідженні ми також використали методику ABLLS-R і отримали такі результати: у 8,2 % дітей із аутизмом спостерігається високий

рівень візуального сприйняття, у 29,4 % – середній рівень, а в 62,4 % – низький ступінь прояву цієї ознаки. У дітей з аутизмом переважає рівень візуального

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК
У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ**

сприйняття. Також у 21,4 % дітей із аутизмом спостерігається високий рівень рецептивного мовлення, у 30,8 % – середній, а в 47,8 % – низький. Дітям із аутизмом притаманний низький ступінь рецептивного мовлення. У 36,5 % дітей переважає високий рівень моторної імітації, у 44,7 % – середній, а в 18,8 % –

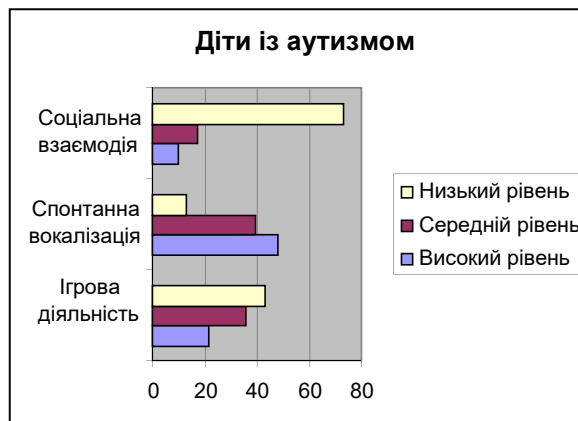
низький рівень прояву цієї ознаки. У дітей з аутизмом переважає середній ступінь моторної імітації. У 32,4 % дітей переважає високий рівень вокальної імітації, у 45,1 % – середній, а в 22,5 % – низький рівень прояву цієї ознаки. У дітей з аутизмом переважає середній ступінь вокальної імітації (див. рис. 3).

Рис. 3. Результати за методикою ABLLS-R серед дітей з аутизмом

Також у 21,3 % дітей спостерігається високий рівень прояву ігрової діяльності та проведення дозвілля, у 35,5 % – середній, а в 43,2 % – низький ступінь прояву цієї ознаки. Дітям із аутизмом притаманний низький рівень ігрової діяльності та проведення дозвілля. Також у 47,8 % дітей спостерігається високий рівень прояву спонтанної вокалізації, у 39,2 % – достатній, а в 13 % –

низький ступінь прояву цієї ознаки. У дітей з аутизмом переважає спонтанна вокалізація. Також у 9,7 % спостерігаються ознаки соціальної взаємодії, у 17,3 % – середній рівень прояву соціальної взаємодії, а в 73 % – низький рівень прояву соціальної взаємодії. Дітям із аутизмом притаманний низький рівень соціальної взаємодії (див. рис. 4).

Рис. 4. Результати за методикою ABLLS-R серед дітей з аутизмом

Можна зробити висновки, що у дітей із аутизмом нижчий рівень зацікавлення предметами, мовлення, вищий ступінь наслідування, дрібної моторики та достатній ступінь перцепції, зорово-рухової координації, пізнавальної діяльності, а також нижчий рівень комунікативних навичок. Їм притаманний низький ступінь рецептивного мовлення, середній ступінь моторної імітації та вокальної іміта-

ції. За результатами анкетування виявлено, що у дітей з аутизмом спостерігаються труднощі у налагодженні соціальних контактів, ігрової діяльності та навичок емоційного самоконтролю.

Соціалізація здійснюється під час адаптації та різниється опануванням і особистістю соціального досвіду, що здійснюється у комунікації. Усі сфери роботи з дитиною із аутизмом спрямовані на її

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ РАНЬОГО ВІКУ

соціалізацію, на підготовку до самостійного життя. З допомогою психологічного тренінгу ми розвиваємо в дитини прагнення до самостійного життя. Метою є здобуття досвіду та вміння його застосувати в повсякденному житті, зокрема:

- розвиток соціальної адаптації та комунікації, що важливі для життєдіяльності особистості;
- налагодження взаємин;
- навички вербальної і невербальної комунікації;
- розуміння емоцій інших осіб;
- врахування мотивів інших осіб;
- вибір відповідних тем для комунікації;
- дотримання етикету;
- розуміння метафоричних значень;
- розвиток орієнтування в побуті;
- становлення навичок, важливих життєвих ситуаціях: вміння поводитися в магазині, транспорті, на вулиці.

Як стверджує В. Синьов, для розвитку корекції у навчанні важливо дотримуватись таких умов: для підвищення корекційного впливу на інтелектуальне становлення дітей із аутизмом важливо системно впливати на змістовні діяльні, особистісні компоненти інтелекту; корекційний ефект діяльності пов'язаний із діалектичною єдністю, з одного боку, пристосування педагогічного процесу до знижених інтелектуальних сил дітей і, з іншого, зосередженості цих методів на розвитку задатків учнів до життя в суспільстві; навчально-виховна робота спрямована на предметно-практичну діяльність із врахуванням корекції процесів інтеріоризації здобутих дітьми знань та вмінь; виховний фактор роботи зумовлений активізацією та формуванням соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами, що сприяє розвитку у них соціального інтелекту.

Висновки. Фахівцям важливо зрозуміти свою роль у здійсненні освітньої демократичної парадигми, опанувати нові педагогічні технології, інтелектуальні навички, які підвищують їхній рівень. Сучасний фахівець повинен бути компетентним, креативним, прагнути до саморозвитку. Важливим принципом гуманістичної педагогіки є зосередженість виховання і навчання на демократизації педагогічних стосунків, створенні чинників для розвитку здібностей учнів з аутизмом.

Спеціальні психологи повинні володіти вмінням поєднувати корекційні прийоми із психологічними методами. Важливо розробити показники корекційного впливу під час навчального процесу. Ними, можуть стати: якісне й кількісне полегшення структури порушення; корекція недоліків, зростання соціальної адаптації дитини з аутизмом і, як наслідок, збільшення зони її найближчого розвитку; коригування психологічних труднощів. За результатами дослідження встановлено, що у дітей з аутизмом – вищий рівень візуального сприйняття, спонтанної вокалізації, середній ступінь вокальної

імітації низький ступінь рецептивного мовлення, ігрової діяльності та проведення дозвілля, а також соціальної взаємодії

ЛІТЕРАТУРА

1. Вимоги до програмно-цільового обслуговування дітей з розладами зі спектра аутизму (методичні рекомендації) / Установа-розробник : НДІ соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України ; укл.: І.А. Марценковський, Я.Б. Бікшаєва, О.В. Ткачова. Київ, 2009. 31 с.
2. Дефектологічний словник : навчальний посібник / за редакцією В.І. Бондаря, В.М. Синьова. Київ : "МП Леся", 2011. 528 с.
3. Островська К.О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги : навчальний посібник, 2006. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 110 с.
4. Островська К.О. Засади комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом: монографія. Львів : "Триада плюс", 2012. 520 с.
5. Островська К.О., Рибак Ю.В. Реабілітація дітей з аутистичним спектром у центрі денного перебування. Львів : "Триада плюс", 2010. 115 с.
6. Сайко Х.Я. Особистісна готовність корекційного педагога до виховання дітей з аутизмом : монографія. Львів : Триада Плюс, 2017. 248 с.
7. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму. Київ : Видавництво "Фенікс", 2010. 388 с.
8. Шульженко Д.І. Аутизм – не вирок. Львів : Кальварія, 2010. 224 с.

REFERENCES

1. Vymohy do prohramno-tsilovoho obsluhovuvannia ditei z rozladamy zi spektra autyzmu (metodychni rekomendatsii) [Requirements for program-targeted service of children with autism spectrum disorders (methodological recommendations)]. Institution-developer: Research Institute of Social and Forensic Psychiatry and Narcology of the Ministry of Health of Ukraine. I.A. Martsenkovskiyi, Ya.B. Bikshaieva, O.V. Tkachova. Kyiv, 2009. 31 p. [in Ukrainian].
2. Defektolohichni slovnyk: navchalnyi posibnyk [Defectological Dictionary]. *Tutorial*. (Ed.). V.I. Bondaria, V.M. Synova. Kyiv, 2011. 528 p. [in Ukrainian].
3. Ostrovska, K.O. (2006). Autyzm: problemy psykholohichnoi dopomohy [Autism: Problems of Psychological Care]. *Tutorial*. Lviv, 110 p. [in Ukrainian].
4. Ostrovska, K.O. (2012). Zasady kompleksnoi psykholoho-pedahohichnoi dopomohy ditiam z autyzmom [Principles of Comprehensive Psychological and Pedagogical Care for Children with Autism]. Lviv, 520 p. [in Ukrainian].
5. Ostrovska, K.O. & Rybak, Yu.V. (2010). Reabilitatsiia ditei z autystychnym spektrom u tsentri dennoho perebuvannia [Rehabilitation of Children with Autism Spectrum Disorders in a Day Care Center]. Lviv, 115 p. [in Ukrainian].
6. Saiko, Kh.Ia. (2017). Osobystisna hotovnist korektsiinoho pedahoha do vykhovannia ditei z autyzmom [Personal Readiness of a Correctional Teacher to Raise Children with Autism]. Lviv, 248 p. [in Ukrainian].
7. Skrypnyk, T.V. (2010). Fenomenolohiia autyzmu [Phenomenology of Autism]. Kyiv, 388 p. [in Ukrainian].
8. Shulzhenko, D.I. (2010). Autyzm – ne vyrok [Autism is Not a Sentence]. Lviv, 224 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.01.2025